

'אמר רב אשי: הילכך כהן הבא על אחותו זונה משוי לה חללה לא משוי לה. חזר ובא עליה עשאה חללה' — ואם תאמר הלא בתחילת ביאה נעשית זונה ושוב בגמר ביאה עובר על איסור כהונה ולמה אינה נעשית 'חללה'? תירץ הריטב"א, דוקא אם פירש לאחר העראה נחשבת ההעראה כביאה, אבל כשגמר ביאתו, הואיל וכל הוועל דעתו על גמר ביאה, אינה נעשית 'זונה' אלא בגמר ביאה.

[יש תמהים מה מועילה סברת 'דעתו על גמר ביאה' לענין האיסור. ויש מי שפרש, שזה שהעראה נחשבת ביאה היינו משום סברת 'אחשביה', הלכך אין שייך זאת כשדעתו על גמר ביאה (ע' שו"ת רעק"א רכב, יד)].

ויש מפרשים שאין מחלקים ביאה אחת לשתיים, וכולה נגדרת אחר תחילתה, הלכך לא נתחללה בגמר ביאה (עפ"י שיטה מקובצת כתובות ל. בשם 'שיטה ישנה'; אבני נזר אה"ע רכב). ויש מי שחולק וסובר שאכן נעשית חללה בגמר ביאה (דעה זו מובאת במאירי).

דף עז

סיכומי שיטות

'כהן גדול באלמנה לוקה שתיים... אמר אביי: קידש לוקה בעל לוקה...' — סיכום שיטת רש"י והרמב"ן בסוגיא, כדלהלן:

כל איסורי כהונה, כשקידש ובעל — לוקה שתיים לדברי הכל, משום לא יקח ומשום לא יחלל. (וע' ריטב"א שיטה נוספת שדחאה. וע' בהמאור).

[מפשוטות הסוגיא נראה לכאורה שאם גמר ביאתו, לוקה גם משום לא יחלל זרעו. וכן כתב תורא"ש. (אע"פ שלא יחלל זרעו' הוא פשטיה דקרא, לוקה משום 'לא יחלל' [אותה], לפי שגם זה נדרש ממשמעות הכתוב — מי שהיה כשר ונתחלל. ע' אג"מ אה"ע ח"א כ). ואולם הרמב"ם לא פסק כן (איסור"ב יז, ב ג). ופרש המגיד-משנה שיטתו, שלפי משמעות הגמרא בהמשך אין נראה שלוקה בנפרד על 'לא יחלל' ועל 'לא יחלל זרעו'. גם מצד הסברא — כתב המ"מ — אין מסתבר ללקות על לאו אחד פעמיים. (אך מצינו כיוצא בזה — בניזיר מ. 'לעבור עליו בשני לאוין' ולהמפרש שם והתוספות, המגלה בתער לוקה משום 'תער לא יעבר' ומשום 'לא יעבר'. ואמנם בתוס' איזורא שם פרשו באופן אחר. וע' בראשונים כאן שדנו מצד 'לאו שבכללות', הלא אין לוקין עליו. וע' בזה בדברי אמת — 'בענין לאוין' דף ע"ב ע"ב). טעם נוסף כתב המ"מ שאין ללקות שתיים — משום שאין האיסור אלא לכשיוולד. (ואולי כוונתו להתראת ספק — ע' חדושי ר' מאיר שמחה; אג"מ אה"ע ח"א כ).]

קידש ולא בעל — לאביי לוקה ולרבא אינו לוקה.

גם לרבא, כתבו אחרונים, יש איסור דאורייתא בקידושין, אלא שאין לוקין עליו. וכן דייקו ממשמעות הלשון. השער-המלך (איסור"ב יז, ב) כתב שהאיסור הוא משום לא תהיה קדשה. ובאגרות משה (אה"ע ח"ד לח) כתב משום לא יקח — שהרי לוקה גם על הקיחה, אלא שאינו לוקה על הקיחה אא"כ בעל. א. ע' באגרות משה ח"א (ב. במוסגר) דריהטא דלישנא שלרבא אין איסור בקידושין. עוד צ"ע באותו קטע שנראה לכאורה כסותר לתשובה הנ"ל שבח"ד לענין איסור שהייה במצב של קידושין כשכבר קידש.

ב. עריטב"א שהביא מי שפירש שלרבא לוקה אחת, בביאה. והקשה מהגמרא בב"מ (י:): שאם יש שליח לדבר עבירה, כהן גדול שאמר לישראל צא וקדש לי אלמנה חייב. וצריך לומר שגם לשיטה זו יש איסור תורה במעשה הקדושין אלא

שלא נשלם האיסור ללקות עליו רק בביאה. תדע, שאל"כ למאי כתב 'לא יקח' הלא לפי דעה זו אין לוקה אלא אחת בביאה ומה צורך בקדושין — אלא ע"כ גילה הכתוב שהקיהה אסורה. [ומצינו כע"ז ב'לא תקרבו לגלות ערוה' — שלפי כמה ראשונים הקריבה אסורה מדין תורה אעפ"י שאין עונש אלא בגילוי ערוה ממש].

ג. ע' במנחת חינוך (רסו) שהוכיח מתוס' בב"מ (י) שיש איסור תורה בקידושין בכל חייבי לאוין. ויש אומרים שאין בדבר אלא איסור דרבנן (ע' בית מאיר אה"ע טו, א; אמת ליעקב וח"ב — סוטה מד.). ויש סוברים שאפילו איסור דרבנן אין בדבר. ע' שעה"מ מעילה ז, ב; מנחת עני אה"ע מח.

בעל ולא קידש — לכולי עלמא לוקה אחת.

ישראל המחזיר גרושתו משנישאת — אינו לוקה לכולי עלמא אלא עד שיקדש ויבעול. ולוקה אחת (ריטב"א).

שיטת הרמב"ם (איסורי ביאה יז, ב; ג; טו, ב):

בכל איסורי כהונה, וכן בכל חייבי לאוין (כגון ממזר בכשרה), אין מלקות אלא בקידושין וביאה [לרבא, שהלכה כמותו. ולאביי — לוקה על הקידושין לבדם], מלבד באיסור כהן גדול באלמנה, שלוקה משום לא יחלל על ביאה ללא קידושין.

והמגיד-משנה (שם) פרש שיטתו, שאין מלקות על לאו ד'לא יחלל' אלא בכהן גדול באלמנה בלבד. ולכן בכל שאר איסורי כהונה, אין לוקין אלא אחת, משום 'לא יקח' — ובלבד שבעל, כאמור.

במה שכתב הרמב"ם על שאר חייבי לאוין, שאינו לוקה אלא בקידש ובעל (ובאר בתשובתו לחכמי לונל — ס' שמה — שמקורו מסוגיתנו) — נחלקו עליו הראשונים; הראב"ד בהשגותיו והרמב"ן והריטב"א, שכיון שלא נאמר בהם לשון קיחה אלא לא יבא, לוקין בביאה ללא קידושין. (זוה פשוט ומושכל ראשון' — ריטב"א).

כמה אחרונים כתבו להוכיח שאף להרמב"ם אין צריך שהקדושין ייעשו באיסור [לפי שנאמר שהקדושין מהוים מרכיב בחיוב, כמו הביאה], אלא כוונת הרמב"ם לומר שאין לוקה על ביאת איסור שלא בדרך אישות, הלכך גם אם הקידושין נעשו בהתר, לוקה על ביאת איסור, מפני שהיא בדרך אישות. (ע"ע שו"ת רעק"א ריג רכא; אמרי משה יו, בהגהה; קובץ הערות נא; אבי עזרי — איס"ב יז, ב).

שיטת המגיד-משנה — כשיטת הרמב"ם, ובשינוי אחד: כהן גדול לוקה בביאה לחוד, לא רק באיסור אלמנה, אלא גם בשאר איסוריו, כגרושה וחללה, משום לא יחלל [זוה שנקטו בגמרא 'אלמנה' — לרבנותא, שאפילו היא שמתרת לכהן הדיוט, לוקה עליה בביאה בלא קידושין. וע"ע בשער המלך שם].

הערות ובאורים בפשט

'חזר ובא עליה עשאה חללה' — יש לשאול, לדעת האומרים 'אין איסור חל על איסור' הרי לא חל איסור חללה על איסור זונה?

ויש לומר, אף כי אין איסור חל על איסור, נפקא מינה לקוברו בין רשעים גמורים, כי באמת חמור הדבר יותר, שאיסורו כפול (רש"ש עפ"י גמרא ביבמות).

עוד יש לומר, נפקא מינה לגבי כהן שהגדיל לאחר ביאה שניה, שלגביו שני האיסורים חלים בבת אחת, בשעה שנעשה גדול, ולוקה עליה שתיים, משום חללה ומשום זונה. [וכפי שכתב הרמב"ם בפרוש המשנה — כריתות ג]. (אגרות משה אה"ע ח"א ית. וכיוון לדברי התוס' רא"ש בסוגיתנו).

זיליקי נמי משום לא יחלל זרעו? — בשלא גמר ביאתו... שני שמות על זה ושני שמות על זה... — מתירוך הגמרא 'בשלא גמר ביאתו' יש לדייק שגם כשבא עליה ולא הוליד, עבר על 'לא יחלל זרעו'. ואפילו כשאינה ראויה לילד, כזקנה ועקרה. שאם לא כן, הלא היה ניתן להעמיד בפשטות במקרים כגון אלו, שאינה יולדת. (וע' גם בתורא"ש ותורי"ד).

עוד מבואר בגמרא, כשבא על אלמנה וגרושה, לוקה פעמיים משום 'לא יחלל', הגם שלכאורה אין בה או בזרעה חילול כפול, בכך שהיא גם אלמנה וגם גרושה, שהרי לא מצינו דרגות בחללות. וצריך ליתן טעם בדבר, הלא סוף סוף אין כאן 'מעשה חילול' אלא אחד, ולמה נחשב הוא כמי שחילל פעמיים?

עוד מבואר ברש"י (בר"ה כ"ג באלמנה), שכהן הבא על חללה לוקה משום לא יחלל (אותה) — וגם כאן יש להבין, הלא היא מחוללת ועומדת ככר?

ומשמע מכל זה שהגדרת האיסור איננה גרימת החילול, אלא האיסור הוא עצם המעשה, גם אם אינו גורם חילול בפועל, אלא שהוציאנו תורה בלשון חילול לפי שאין לוקין על לאו זה אלא בביאה ולא בקחה, ורק בגמר ביאה ולא בהעראה כבכל מקום.

אלא אימא מצרי ראשון יוכיח — ולא אמרו 'עמוני ומואבי', כי הרי בתם כשרה לבוא בקהל. וכל עוד לא למדנו שבת גר פסולה לכהונה, גם בת גר עמוני כך דינה, ולכך אי אפשר ללמוד ממנה.

[ואכן לר' יוסי דמתניתין, עמוני שנשא עמונית — בתם כשרה לכהונה. ועמוני שלקח בת ישראל (בעבירה) — מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש אם הבת כשרה לכהונה, והלכה שכשרה. — ע' יבמות עז. רמב"ם איסו"ב יט, יג]. (פשוט).

יכולן מקרא אחד דרשו: אלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים... — הרמב"ם כתב (איסורי ביאה יח, ג) שגירות פחותה מבת ג' הרי היא זונה ואסורה לכהן מן התורה. והראב"ד השיגו, הלא מקור האיסור הוא בכתוב ביחזקאל ולא מן התורה. ושיטת הרמב"ם היא שהכתוב ביחזקאל מגלה על 'זונה' האמורה בתורה, שאף זו בכללה. ומצינו דוגמאות כיוצא בזה, שהמקרא מדברי קבלה מגלה ומפרש על דין התורה — ע' רמב"ם הל' עכו"ם ז, ב ועוד. (עפ"י זכר יצחק לד. וכבר כתב כן הריטב"א כאן).

(ע"ב) שנפלו לו כשהוא גוסס — מבואר שאין יכול עתה להקנות נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס, מפני שבאותה שעה אינו יכול להקנות. וטעם הדבר, כי גם למאן דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אין ההקנאה חלה אלא כשיבוא לעולם, וכיון שבאותה שעה אינו בריהקנאה, אין במעשיו כלום. (ריטב"א. ע"ע במצוין לעיל סב-ג).

דף עח

קסב. האם וכמה לוקים באופנים הבאים, באיסורי כהונה ובמחזיר גרושתו משנישאת?

א. קידש ולא בעל.

ב. בעל ולא קידש.

ג. קידש ובעל.

א. אלמנה לכהן גדול, והוא הדין לשאר איסורי כהונה (רש"י), קידש ולא בעל — לאבני לוקה משום לא יקח. ולרבא אינו לוקה (לא יקח... ולא יחלל — מה טעם לא יקח, משום לא יחלל).

כתבו המפרשים שגם לרבא יש איסור דאורייתא בקידושין אעפ"י שלא בעל. וע' במנחת חינוך (רסו) שהוכיח מתוס' בב"מ (י) שיש איסור תורה בקידושי חייבי לאוין. ויש אומרים שאין בדבר אלא איסור דרבנן (ע' בית מאיר אה"ע טו, א; אמת ליעקב וח"ב — סוטה מד.). ויש סוברים שאפילו איסור דרבנן אין בדבר. ע' שעה"מ מעילה ז, ב; מנחת עני אה"ע מח).

ומודה אב"י במחזיר גרושתו משנישאת, שאם קידש ולא בעל שאינו לוקה (לקחתה להיות לו לאשה).

בשאר חייבי לאוין, קידש ולא בעל — ודאי אינו לוקה, אף לאב"י. (עפ"י רמב"ן).

ב. כהן גדול שבעל אלמנה ולא קידש — לוקה אחת (ולא יחלל זרעו בעמיו — והרי חילל).

לפרש"י ועוד ראשונים, הוא הדין בכל איסורי כהונה [ובכל חייבי לאוין מלבד ביבמה לשוק, לשמואל, שאסרה תורה בלשון 'הויה' דהיינו קדושין. עראשונים]. ואילו הרמב"ם כתב שבכל שאר חייבי לאוין אין לוקה אלא בקידושין וביאה.

במחזיר גרושתו, בעל ולא קידש אינו לוקה לדברי הכל. דרך ליקוחין אסרה תורה. (לשוב לקחתה להיות לו לאשה).

ג. קידש ובעל — באלמנה לכהן גדול, לוקה שתיים (רש"י. לא יקח ולא יחלל).

א. יש מי שפירש [דלא כרש"י רז"ה ריטב"א ועוד] שלרבא לוקה אחת בשעת ביאה ולא שתיים

(פירוש זה מובא בריטב"א, ודחאו).

ב. לפרש"י, הוא הדין לשאר איסורי כהונה. ולהרמב"ם, בשאר איסורים חוץ מכהן גדול

באלמנה, אינו לוקה אלא אחת, משום לא יקח (עפ"י מ"מ. ושם נקט שאף גרושה וחללה וזונה לכהן גדול לוקה שתיים).

ג. מפשט הגמרא נראה שאם גמר ביאתו — לוקה שלש, גם משום ולא יחלל זרעו (ואפילו

לא נתעברה. תורא"ש ורי"ד). ואולם ברמב"ם משמע שבכל אופן אינו לוקה ג' (ע' מגיד משנה).

במחזיר גרושתו — לוקה אחת (ריטב"א).

קסג. א. חלוצה לכהן, מה דינה?

ב. בת גר וגזירת — מה דינה לכהונה?

ג. גזירת פחותה מבת שלש שנים, מה דינה לכהונה?

א. איסור חלוצה לכהן — מדרבנן, והסמיכוהו על הכתוב ואשה גרושה... הלכך כהן שבא על גרושה

שהיא חלוצה אינו חייב אלא משום גרושה.

יש אומרים שלדעת תנאים אחרת, חלוצה אסורה לכהן מדין תורה וע' תוס' ישנים יבמות מד.
פרוש רדב"ז על הרמב"ם — תרומות ז, כג; משך חכמה — אמור כא, ז).

ב. לרבי יהודה, בת גר זכר — פסולה לכהונה, כבת חלל זכר (והריהי בכלל 'חללה' או 'זונה'. עריטב"א),
אפילו נשא ישראלית. (ומה חלל שבא מטפה כשרה בתו פסולה, גר שבא מטפה פסולה אינו דין שבתו
פסולה. ואעפ"י שחלל יצירתו בעבירה תאמר בגר — מצרי ראשון יוכיח שאין יצירתו בעבירה ובתו
פסולה. מה למצרי ראשון שכן אינו ראוי לבא בקהל — חלל יוכיח, וחזר הדין).
לרבי אליעזר בן יעקב, אם יש צד אחד מישראל — כשרה. רק אם אביה ואמה גרים פסולה.
לרבי יוסי, אפילו גר שנשא גיורת — בתם כשרה לכהונה. (ואין ללמוד מחלל ומצרי ראשון, כי אין
בהם 'צד שוה', לפי שהם פסולים שונים, זה בתו פסולה לכהונה וזה פסולה בקהל עפ"י רש"י ותוס'.
וערמב"ן).

[ושלשתם מקרא אחד דרשו: ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים כי אם בתולת מזרע בית ישראל
— האם צריך שיהא כל עיקר הזרע מישראל, כלומר האב. או די במקצת זרע, או כל מי שנזרעה
בישראל, שהורתה בקדושה — כשרה].

אמר רב המנונא בשם עולא: הלכה כרבי יוסי. וכן אמר רבה בר בר חנה [אמר רבי יוחנן]: הלכה
כרבי יוסי, ומיום שחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול בעצמם כרבי אליעזר בן יעקב. אמר רב
נחמן, אמר לי הונא: בא לימלך — מורים לו כרבי אליעזר בן יעקב. נשא (בת גר וגיורת) — אין
מוציאים אותה ממנו, כרבי יוסי.
אחד גר ואחד עבד משוחרר, דין אחד להם (עפ"י משנה עז. וראשונים).

ג. לדברי החכמים דלעיל, כל גיורת פסולה לכהונה, שהרי אינה מזרע בית ישראל כנ"ל. ואילו רבי
שמעון בן יוחאי אומר: גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד — כשרה לכהונה. (דרש בתולת
מזרע בית ישראל — מי שנזרעו בתוליה בישראל).

קסד. א. האומר בני זה ממזר — האם נאמן?

ב. אב ואם שאומרים על עובר שבמעיה, ממזר הוא — האם נאמנים?

א-ב. האומר בני זה ממזר — אינו נאמן. ואפילו שניהם אומרים על העובר שבמעיה 'ממזר הוא' — אינם
נאמנים. רבי יהודה אומר: נאמנים (בין ברישא בין בסיפא ורש"י), שסובר גם זה בכלל יכיר שאמרה
תורה יכירנו לאחרים. וחכמים אומרים לא האמינה תורה את האב אלא לומר שהוא בנו הבכור, ולא
לפוסלו).

א. לדברי התור"ד (עה). לא אמר רבי יהודה שהאב נאמן אלא כשאין האם מכחשתו, אבל אם
מכחשתו ואומרת כשר הוא — נאמנת. והולך לשיטתו במסכת כתובות (יד) שאין נאמנות
לאב מדין 'יכיר' כל שאחר מכחישו. והרמב"ם והרא"ש חולקים.

ב. לפסול העובר, אין האם נאמנת לדברי הכל. (עפ"י רמב"ם ומ"מ ועוד).

ג. הלכה כרבי יהודה. (פוסקים עפ"י גמרא בב"ב פרק ח).

ד. נאמנות האב לומר שאינו בנו — נראה שנחלקו בזה הראשונים בסוגיתנו, האם גם זה
בכלל דין 'יכיר' אם לאו. (ערש"י ותוס' ובספר המקנה. ובתור"ד ובכתובות יד) נראה שנקט שאין בזה
דין 'יכיר'. ואילו ברא"ש שם מ' להפך).

קסה. האם יכול אדם להקנות נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס?

אמרו בגמרא שאפילו לדברי רבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אין יכול להקנות נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס. [ולכך צריך הכתוב לחדש שהאב נאמן לומר זה בני בכור — כי אין בידו להקנות לו כל הנכסים שיפלו לו לעולם, שהרי אינו יכול להקנות לו נכסים שיפלו לו כשהוא גוסס]. יש למדים מכאן שנתנית מתנה או גט של גוסס אינן כלום. והתוס' (והריטב"א) הקשו על כך ופרשו שגוסס כל דבריו קיימים, אלא כאן מדובר בגוסס שנשתקק ואינו עומד בהכרתו, כסתם גוססים, ואין יכול ליתן כלום במצב זה. הלכך כמו כן אינו יכול להקנות עתה נכסים שיפלו לו באותה שעה.

דפים עח — עט

קסו. מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו, והלך הוא וקדשה. וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה וקדשה את עצמה — מה הדין?

מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו והלך הוא וקדשה; אם שלו קדמו — קידושיו קידושין (שביטל בכך את שליחות השליח). ואם של שלוחו קדמו — קידושיו קידושין. ואם אין ידוע — שניהם נותנים גט. ואם רצו — אחד נותן גט ואחד כונס. וכן הדין באשה ששלחה שליח לקדשה והלכה וקדשה עצמה.

דף עט

קסז. א. בת שקדשה אביה וקדשה היא את עצמה אחריו בו ביום, ועתה היא בוגרת, ואין ידוע אם בגרה לאחר קידושי אביה או קודם לכן — מה דינה?

ב. כאשר יש ספק על שינוי במצבו של גוף מסוים, אימתי הוא התרחש — האם ומתי יש לילך אחר המצב הנוכחי של אותו גוף?

א. בת שקדשה אביה ואחר כך קידשה את עצמה, ועתה היא בוגרת, ואין ידוע אם היתה בוגרת בשעת קידושי האב אם לאו — נחלקו רב ושמואל האם חוששים לקידושי האב. ופירשו בגמרא מחלוקתם;

אם קידשה אביה בתוך ששה חדשים מעת תחילת היותה נערה — ודאי יש להניח שלא היתה בוגרת באותה שעה, וקידושי אביה קידושין לדברי הכל.

א. לפרש"י, אפילו נמצאו בה סימני בגרות בתוך ששה, יש להחזיקה נערה עד לשעה שנמצאו. ותוס'—ישנים כתבו שלעולם לא תמהר לבגור תוך ששה.

ב. נראה שנחלקו הראשונים בתוך ששה, האם קידושי האב קידושין ודאיים הם, משום חזקת נערות, או חוששים לחומרא הן לקידושי האב הן לקידושי עצמה.

אם קידשה אביה לאחר ששה חדשים — הרי יצאה כבר מנערות לבגרות ואין קידושי אביה כלום. אין ידוע אם עברו ששה חדשים אם לאו — אפילו לרב הרי זה ספק (עפ"י ראשונים). והריטב"א צדד שמא גם בזה חולקים.

לא נחלקו אלא ביום השלמת ששת החדשים; לדברי רב אין לחוש לקידושי האב, שהרי בוגרת לפנינו.